

# **HOLOCAUST**

*Destine la răscruce*

**CARTE LANSATĂ  
LA SALONUL INTERNAȚIONAL DE CARTE  
BOOKFEST 2013, București**



**Elena CHIRIȚĂ: jurnalistă,** membră a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România. Fost redactor de politică externă și dezvoltare durabilă la cotidianul *“România Liberă”*, a coordonat publicația săptămânală *“Giruetă Diplomatică”*. Colaborări: postul național *Radio România*, *Radio Național Venezuela* – emisiunea „Ciudadanos del Mundo”, ziarul

elvețian *„Feuille d’Avis”*, revista magazin *„Clipa”* (California-S.U.A.), ziarul de limbă română *„Vocea Ta”* (Nürnberg-Germania). A realizat aproximativ 200 de interviuri în exclusivitate cu șefi de stat, prim-miniștri, miniștri de externe, ambasadori români și străini, funcționari de rang înalt de la ONU și UE, academicieni, renumiți profesori universitari români și străini. A fost acreditată și a participat la numeroase conferințe, congrese organizate de agențiile Națiunilor Unite: PNUE, PNUD, FAO, AIEA, UNECE. Cărți publicate: **“Politică și Diplomatie”** - interviuri; Editura NominaLex, București, 2012; În colaborare: **„Cum vorbim în public. Exerciții de Oratorie”**. Paciano Padron, Elena Chiriță; Editura Universitară, București, 2012 (Carte lansată la Târgul Internațional de Carte Gaudeamus, 2012).

Cursuri de specializare / cursuri post-universitare: **Oratorie** (Universitatea Centrală din Venezuela, Institutul Venezuelean de Metodologie, Centrul Internațional de Formare Politică *“Aristide Calvanî”*). **Protocol și Cereimonial Instituțional** (Institutul de Înalte Studii Diplomatice *“Pedro Gual”*, Institutul Universitar de Administrație – IUDAG Venezuela). Membră fondatoare a mai multor organizații neguvernamentale: Fundația CIFORD, Asociația Doamnelor Originare din România „Club Dor” Venezuela, Fundația pentru Dezvoltare Durabilă „EcoRural Brădet”, Uniunea Ziariștilor Români de Mediu ECOPRESS ș.a.

**ELENA CHIRIȚĂ**

**HOLOCAUST**  
*Destine la răscruce*



**EDITURA UNIVERSITARĂ**  
**București, 2013**

Redactor: Gheorghe Iovan  
Tehnoredactor: Ameluța Vișan  
Coperta: Angelica Mălăescu

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.)

**Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României**  
**CHIRIȚĂ, ELENA**

**Holocaust : destine la rascruce** / Elena Chiriță.  
București : Editura Universitară, 2013  
Bibliogr.  
ISBN 978-606-591-669-2

323.1(=411.16)(498)''1941/1942"  
94(=411.16)(498)''1941/1942"

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786065916692

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2013  
Editura Universitară  
Director: Vasile Muscalu  
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București  
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27  
www.editurauniversitara.ro  
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE  
comenzi@editurauniversitara.ro  
O.P. 15, C.P. 35, București  
www.editurauniversitara.ro

## CUPRINS

<b>MULȚUMIRI</b> .....	7
<b>CUVÂNT ÎNAINTE</b> .....	9
<b>PREFAȚĂ</b> .....	11
<b>Capitolul I</b>	
<b>SUPRAVIEȚUITORII. MĂRTURII</b> .....	15
Ghetoizarea, începutul exilului - convorbiri cu scriitoarea Klara Ostfeld -	
<b>Capitolul II</b>	
<b>CONCLUZII ISTORICE</b> .....	150
Regimul mareșalului Antonescu Experimentul Transnistria	
<b>Capitolul III</b>	
<b>DOSARE SECRETE</b> .....	198
<b>Capitolul IV</b>	
<b>IMAGINI DOCUMENT</b> .....	220
Radiografia urii	
<b>GLOSAR</b> .....	232



## MULȚUMIRI

*Sunt puține cazurile în care o carte este doar opera individuală a scriitorului. De cele mai multe ori, o carte este fructul contribuției mai multor persoane care, într-un fel sau altul, colaborează cu autorul.*

*Inițiativa mea editorială a devenit realitate grație ajutorului necondiționat primit din partea*

- scriitoarei Klara Ostfeld, supraviețuitoare a Holocaustului

- Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”

- Autorității Pentru Amintirea Martirilor și Eroilor Holocaustului - Yad Vashem, Ierusalim

- Centrului Pentru Studiul Istoriei Evreilor din România





## CUVÂNT ÎNAINTE

*Am avut ocazia să citesc diferite cărți scrise pe tema Holocaustului și să discut cu evrei supraviețuitori, printre care și doamna Klara Ostfeld. Relatările lor referitoare la una dintre cele mai mari crime la adresa umanității mi-au trezit interesul să scriu această carte.*

*Pe durata prezenței mele în Venezuela, am avut mai multe întrevederi cu scriitoarea Klara Ostfeld, prilej de a afla despre viața sa de dinainte și după al Doilea Război Mondial, despre legătura sufletească pe care o păstrează cu limba și cultura română, despre copilăria distrusă pentru simpla vină că s-a născut evreică. Povestea vieții sale m-a făcut să mă minunez de forța interioară a unei ființe speciale, capabilă să lupte cu propria uitare și să transforme cele mai crude experiențe într-o lecție de viață. Relatările sunt lipsite de ură și de dorința de răzbunare.*

*Drumul spre exilul pe viață al interlocutoarei mele – ale cărei vise sunt și acum invadate de coșmarul lagărelor de concentrare, dar și de dorul de locurile natale populate cu flori de liliac și ghiocei –, l-am rezumat în acest volum, asumându-mi, totodată, sarcina dificilă de a aborda o temă complexă, sensibilă și controversată a istoriei contemporane: Holocaustul.*

*Povestea de viață a Klarei Ostfeld este una emoționantă și instructivă în același timp. Aș vrea să-i mulțumesc, încă o dată, pentru favoarea de a-mi permite să-i împărtășesc experiențele, sentimentele și reflecțiile.*

*Și pentru că prefațarea unei cărți nu este o simplă formalitate, ci o mare onoare pentru autor, îmi exprim întreaga grațitudine față de dl. prof. univ. dr. Alexandru Florian, directorul Institutului Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel”.*

*De asemenea, aș vrea să adresez mulțumirile mele Editurii Universitare București, pentru profesionalismul și devotamentul cu care s-a implicat în acest proiect editorial.*

*Elena Chiriță*

## **PREFATĂ**

Cartea Elenei Chiriță este un elogiu adus ideii de libertate, precum și forței omului de a se reinventa și de a renaște, pentru a depăși momentele limită în care l-a pus viața. Limita este în acest caz cea maximă: riscul trecerii forțate de la viață la moarte. Trecere la care te obligă sistemul politic totalitar, cel care arbitrar stabilește că ești indezirabil, atât de indezirabil încât trebuie să fii ucis de forța statului. Situație irațională, greu explicabilă și pe care Elena Chiriță și-a propus să o descifreze prin narațiunea unei supraviețuitoare a Holocaustului.

Klara Ostfeld, evreică originară din Cernăuți, deportată în Transnistria la Moghilev, a acceptat să depună mărturie despre suferințele îndurate în anii '40 ai secolului trecut. Sunt dramele unui om care a suferit alături de alte zeci de mii de evrei pentru simplul fapt că s-a născut de această etnie și pentru că regimul Antonescu a transformat antisemitismul în politică de stat. Politică a cărei expresie finală a fost deportarea și exterminarea evreilor români și ucraineni în Transnistria.

A intervieva un supraviețuitor al Holocaustului, al Holocaustului din România în

acest caz, nu e un lucru ușor. Autoarea reușește, prin simplitatea întrebărilor, să genereze un discurs memorialistic emoțional al Klarei Ostfeld, de o mare elocință și cu o puternică forță de evocare. Amintirile se succed cronologic, evenimentele sunt încă foarte vii pentru Klara, iar relatarea lor nu este una izvorâtă din ură. Ea depune mărturie pentru ca generațiile de astăzi să afle ce a însemnat un regim politic al urii și al crimei, pentru ca memoria victimelor nevinovate să fie astăzi una activă și, în același timp, pentru a susține rostul atitudinilor civice democratice.

Mărturia este lucidă, echilibrată. Ea ilustrează viața evreilor din Cernăuți dinainte de Holocaust și din timpul tragediei. Mărturia nu ocolește problema responsabilității. A rolului armatei și jandarmeriei române. Apoi firul narațiunii continuă cu viața Klarei și a membrilor familiei ei care au supraviețuit. Ea insistă asupra momentelor readaptării. Întrebările se înșiruie cu scopul de a ilustra felul în care noua viață a fost și încă mai este o îmbinare specială între amintirile grave și dureroase din lagăr și încercarea continuă de a se integra la viață pe timp de pace. Klara a revenit din lagărul de la Moghilev din Transnistria la Cernăuți, apoi a plecat împreună cu familia la București, cu speranța de a uita și de a reconstrui. După București (1945-1950) au urmat Israel (1950-1952) și Venezuela, unde, în sfârșit, pare să fi găsit locurile, oamenii și

atmosfera pentru a trăi cu adevărat. Așa cum își dorea.

Întreaga mărturie, și de altfel construcția cărții pe care ne-o propune Elena Chiriță, se află mobilizată în slujba ideii de libertate a individului. Motto-ul acestei cărți este, fără îndoială, afirmația plină de simplitate și încărcată de semnificații puternice pe care, la un moment dat, o exprimă Klara:

„Numai acele persoane a căror libertate a fost suprimată pot simți fericirea pe care o oferă recuperarea libertății”. Recuperarea și exercitarea libertății au fost țelul Klarei Ostfeld în peregrinările ei postbelice spre a găsi locul unde să simtă viața ca bucurie de a trăi, dar nu și de a uita! După decenii, în anul 2000, s-a întors cu copiii ei la Cernăuți și chiar la Moghilev. La Moghilev o cuprinde marea tristețe, pentru că nu există niciun loc al memoriei Holocaustului. La Cernăuți trăiește deziluzia produsă de distanța enormă dintre așteptări, memorii ale unei copilării neîmplinite și realitatea orașului...

Autoarea volumului completează epica Klarei Ostfeld cu documente de arhivă, cu fotografii-martor din timpul Holocaustului și fragmente din *Raportul final* al Comisiei Internaționale pentru Studiarea Holocaustului din România. Acest colaj între mărturie, documente și texte istoriografice conferă echilibru și vitalitate cărții. De asemenea, această

complementaritate a mesajelor creează lucrării avantajul că, indiferent de unde o deschizi, odată ce începi lectura, ea te incită să parcurgi toate paginile.

Alexandru Florian

# CAPITOLUL I

## SUPRAVIEȚUITORII. MĂRTURII

### Ghetoizarea, începutul exilului

Convorbiri cu scriitoarea Klara Ostfeld,  
supraviețuitoare a lagărului Moghilev



Ghetouri și lagăre în Transnistria.  
(Listă reprodușă după un document din epocă)

Alexandrovka	Crișopol	Murafa
Ananiev	Chirnasovka	Mișcovka
Akmicetka	Crasnoje	Nicolaevka
Arva	Ciorna	Nimraț
Balanovka	Dubasari	Nesterovca
Balta	Djurin	Obodovka
Balki	Dimidovka	Odessa
Bar	Derebcin	Ozarineț
Bogdanovka	Domanovka	Olgopol
Budi	Frunză	Olianița
Bondarovka	Golta	Ostia
Bucov	Gorai	Pavlovka
Birzula	Grabivț	Pasiuka
Britovka	Grosofovo	Popivitz
Brallov	Hrinovka	Pankovka
Berșad	Halcinți	Peciora
Briceni	Ivășcăuta	Rîbnița
Cetvartinovka	Israellovka	Raschstadt
Cicelnic	Iampol	Savrani
Cernevț	Iaroga	Sumilova
Cazaciovka	Iarișev	Sargorod
Capustiani	Kolosovka	Suha-Balka
Capusterna	Kopalgorod	Stanislovcek
Cariera de piatră	Ladijn	Stefanca
Carlovka	Lohova	Silvina
Cariskov	Lozova	Skaznet
Codima	Lucineț	Slidi
Cuzminț	Lucinik	Tatarovka
Conotcăuți	Malo-Kiriuka	Tulcin
Cucavka	Manikovka	Tivrin
Chianovka	Marinovka	Tiraspol
Clocotna	Moghilev	Trostineț
Crivoje-Ozero	Moloknia	Verhovka
	Mostovoi	Tropava



## Apel la toleranță

*“Sunt o supraviețuitoare a Holocaustului și trebuie să povestesc, pentru a contracara negaționismul și eventualitatea ca o astfel de tragedie să se repete. Din nefericire, sunt încă prea multe voci care neagă atrocitățile naziste. Am ferma convingere că orice mărturie, care mai poate fi adunată de la noi, puținii supraviețuitori, îmbogățește istoria și poate fi un apel la toleranță.”*, Klara Ostfeld

*„Viața mea a însemnat durere, speranță, bucurie.”*



**Klara OSTFELD:** scriitoare, critic literar, supraviețuitoare a Holocaustului, s-a născut la Cernăuți, în ziua de 1 ianuarie 1931. Mamă a trei copii (unul decedat), bunică a șapte nepoți și străbunică a șase strănepoți, Klara Ostfeld locuiește în Venezuela, din anul 1953.

În anii în care trebuia să fie la școală, a fost deportată în lagărul de concentrare din Transnistria. Studiile și le-a continuat în Venezuela, acolo a reușit să termine studiile liceale și să promoveze bacalaureatul.

A absolvit Facultatea de Limbi Moderne – Universitatea Metropolitană, iar în 1985 a obținut titlul de Doctor în literatura Latino-americană Contemporană – Universitatea Simon Bolivar. A studiat și Psihologia Jung.

Cea mai mare parte a timpului o dedică scrisului. Este autoarea următoarelor lucrări:

„*Lumini și umbre în viața mea*” – 1986, publicată în spaniolă, tradusă în ebraică, română și engleză – pentru doi ani consecutivi, a fost pe lista bestseller.

„*Femeia din oglindă*” – 2002 – publicată în spaniolă, tradusă în engleză.

„*Capriciile destinului*” – 2008, publicată în spaniolă.

„*În Umbră*”, 2012, publicată în spaniolă.

„*Experiențe*” – 2012, publicată în limba spaniolă. Eseuri:

„*Alejo Carpentier în căutarea timpului real*” – 2003, publicată în spaniolă.

„*Existență și temporalitate la Samuel Beckett*” – 2003, publicată în spaniolă. Gastronomie:

„*Bucătăria Klarei*” – 1995, publicată în spaniolă, tradusă în engleză.

„*Patiseria Klarei*” – 1995, publicată în spaniolă.

## Holocaust neuitat

“Cei care uită trecutul sunt condamnați să îl repete.”

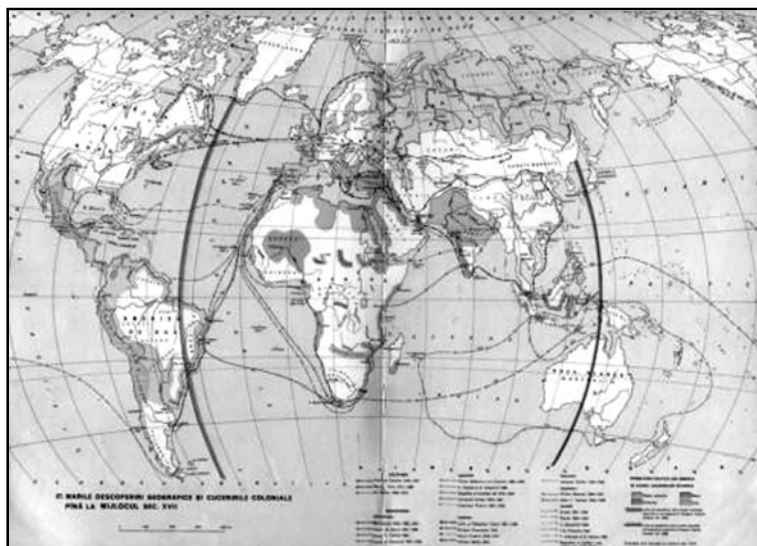
(George Santayana, 1863-1952)



Foto: Muzeul Memorial al Holocaustului, Yad Vashem, Ierusalim

*“Povestiți-le feciorilor voștri, iar ei feciorilor lor, iar aceia neamului care va veni după ei!”*  
Ioil 1:3 (Biblie: Cuvântul Domnului către Ioil, fiul lui Petuel)

## Drumul exilului



***- În primul rând, aș dori să vă mulțumesc pentru privilegiul pe care mi-l oferiți, să pot realiza acest interviu cu una dintre puținele supraviețuitoare ale ororilor naziste. Doamna Klara Ostfeld, cum pot fi caracterizați supraviețuitorii Holocaustului?***

- Sunt oameni care nu urăsc, care povestesc grozăviile prin care au trecut, fără dorință de răzbunare, oameni care, chiar și după zeci

de ani de la eliberare, nu se pot elibera de coșmarul care le-a marcat viața. Sunt oameni care, în opinia mea, au fost exilați pe viață. Sunt oameni care, atunci când au prilejul să se întâlnească – mă refer la supraviețuitori – nu pot evita să nu mai discute despre deportare. Vedeti, sunt lucruri care nu pot fi date uitării, chiar dacă am vrea să ne detașăm complet de acel episod negru din istoria umanității. Este adevărat că au rămas puțini supraviețuitori care mai au capacitatea de a relata faptele într-un mod coerent. Odată cu trecerea timpului, aceștia sunt din ce în ce mai puțini. Din acest motiv, pentru mine rămâne o obligație să trag un semnal de alarmă, ca tragedii asemănătoare să nu se mai întâmple. Din nefericire, sunt încă prea multe voci care neagă atrocitățile naziste.

Voi încerca, pe cât este posibil, să fac un tablou vorbit despre mine însămi, despre Klara Ostfeld. Însă, înainte de toate, aș vrea să vă mulțumesc pentru efortul, timpul și interesul pe care îl manifestați în a face cunoscute, generațiilor actuale și viitoare, ororile trecutului. Mă număr printre cei din urmă supraviețuitori care mai au încă memorie și coerență pentru a povesti ceea ce este de nepovestit. Prin legea firii, într-un viitor nu foarte îndepărtat, glasurile noastre se vor stinge. Pe noi, supraviețuitorii Holocaustului, timpul ne presează, iar, acum, lumea sunteți voi, generațiile mai tinere care ar trebui să

spuneți la unison: Niciodată! Niciodată!  
Asemenea crime să nu se mai întâmple!

**- Voi fi bucuroasă dacă acest volum va fi o picătură din oceanul plin de speranțe.**

- Dacă există o minimă posibilitate, ca ceea ce scrieți și dumneavoastră acum să evite repetarea acelor barbarii, atunci cred că trebuie făcute toate eforturile pentru a evita ca eventuale crime similare să se mai întâmple.

**- Credeți că ar fi posibilă repetarea unor asemenea atrocități?**

- În prezent, omenirea se confruntă cu multă violență, intoleranță. Ororile naziste au fost posibile și din cauza intoleranței semenilor noștri. De aceea, consider că, acum, mai mult ca oricând, această lume frământată economic, politic și militar are nevoie de rememorarea trecutului istoric. Un fapt care reconfirmă cât de scurtă este memoria umană, este următorul.

Într-o zi, exact ca astăzi, în urmă cu 71 de ani, la 22 iunie 1941, la ora patru fix dimineața, Kievul a fost bombardat și noi am fost anunțați că a început al Doilea Război Mondial. În istorie este cunoscută ca operațiunea Barbarossa, al cărei scop inițial era cucerirea Rusiei Europene și a Ucrainei până la *Arhanghelsk* în nord și *Astrahan* în sud. Împușcături, răniți, morți, incertitudine, frică, așa a rămas acea zi, dar și primele două săptămâni de război, în amintirea generației

mele –, pe-atunci copii. Operațiunea numită Barbarossa a reprezentat, însă, începutul uciderii sistematice a evreilor. Trebuie să menționez că, deși eu nu am obiceiul memorizării datelor, un cântec învățat în clasa 3-a a școlii primare, în limba rusă, mi-a rămas în memorie, pentru că la acea vreme învățam cuvintele fără a-mi imagina că omenirea va fi expusă capriciului unui paranoic cu putere absolută, care a condus la moarte milioane de ființe nevinovate, trupurile lor fertilizând astăzi pământuri străine. Din păcate, în prezent, această tragedie umană a fost dată uitării.

**- *Ce exprimau cuvintele aceluia cântec?***

- Cuvintele aceluia cântec spuneau că, în ziua de 22 iunie, la ora patru dimineața, a fost bombardat orașul Kiev și am fost anunțați că a început războiul. *“Dvazsit tarobava junia rovno chitere chasá keiv bombili nam obiagili shtó nachalasia voiná”*.

**- *Ce vârstă aveți și în ce lagăr ați fost deportată?***

- M-am născut la Cernăuți, la 1 ianuarie 1931. Sunt o supraviețuitoare a lagărului de concentrare Moghilev-Podolski din Transnistria, unde, împreună cu părinții mei, am fost deportată pentru o perioadă de trei ani. Am avut norocul ca noi să supraviețuim. Am fost eliberați de către armata sovietică în contra-atacul său reușit împotriva dușmanului nazist.



Regiunea noastră, Bucovina și Basarabia, printr-un act încheiat între Molotov și Ribbentrop, a fost predată Uniunii Sovietice. După un an, a fost recucerită de către armata română care, împreună cu aliații săi - naziștii, a preluat și orașul nostru: Cernăuți. Pentru a-și impune autori-

tatea, au scos populația evreiască din casele lor și, în ochii exasperați ai fiilor lor, părinții au fost împușcați. Ca să-i înfricoșeze și mai mult pe ceilalți locuitori, au ordonat ca numeroasele cadavre să fie lăsate, timp de opt zile în aer liber, fără a fi înmormântate, cu scopul de a servi ca avertizare pentru cei care s-ar fi putut gândi la nesupunerea ordinelor adresate tuturor evreilor din oraș.

**- Să-și abandoneze casele și să meargă unde?**

- Populația evreiască a fost obligată ca, într-un timp scurt de numai câteva ore, să-și abandoneze căminele, luând cu ei doar câteva din bunurile personale pe care le puteau căra. Fără mijloace de transport, ne-am deplasat pe străzile indicate, încercuite cu sârmă ghimpată,



desemnate ca ghetou – un cartier cu străzi fără ieșire. Ne-au înghesuit pe toți în casele altor oameni. Unii aveau avantajul de a avea o familie, alții au fost nevoiți să locuiască cu oameni necunoscuți, străini.

### **Lagărele de concentrare: experiența torturii**

**- Spuneți că lagărele de concentrare înființate de către naziști aveau ca scop exterminarea populației evreiești.**

- Lagărele de concentrare naziste au apărut încă din 1933. Inițial au fost înființate pentru lichidarea liderilor politici, în primul rând, a social-democraților, catolicilor, protestanților și a unor categorii de evrei. A tuturor celor care se opuneau nazismului. După declanșarea celui de-al Doilea Război Mondial, au apărut și alte tipuri de lagăre de concentrare care nu mai erau destinate în exclusivitate încarcerării adversarilor politici, ci distrugerii evreilor și altor categorii de oameni considerați inutili, neproductivi pentru guvernul hitlerist. Lagărele de concentrare și de exterminare au fost o experiență a torturii, morții, ororii, sclaviei, inumanizării. Obiectivul final era, însă, uciderea în masă a evreilor.

**- De ce credeți că naziștii au ales, cu preponderență, ca lagărele de exterminare să fie în Europa de Est?**